SUOMEN YK-LIITTO
FINLANDS FN-FÖRBUND • UNA FINLAND

Suomen YK-liiton lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle 24.2.2022

Asia: Lausunto VNS 10/2021 vp Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko

Suomen YK-liiton tarkoituksena on valtakunnallisena keskusjärjestönä tehdä tunnetuksi Yhdistyneiden kansakuntien päämääriä ja periaatteita sekä tukea järjestön toimintaa ja siten edistää kansainvälistä yhteisymmärrystä ja kansojen rauhanomaista yhteistoimintaa. Keskeisenä tavoitteenamme on kestävän tulevaisuuden edistäminen yhteistyöllä ja vahvalla YK:lla ”Ketään ei jätetä” -periaatteen hengessä. YK-liiton vaikuttamistyön lähtökohtana on sääntöpohjaisen monenkeskisen yhteistyön ja globaalin solidaarisuuden vahvistaminen.

Suomen YK-liitto kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa kutsusta tulla kuulluksi koskien valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittista selontekoa. Saamamme pyynnön mukaisesti keskitymme tässä lausunnossa tasa-arvoon, ihmisoikeuksiin työelämässä ja yhdenvertaisuuteen maailmanlaajuisesti.

Syksyllä 2021 eduskunnalle annettu ihmisoikeuspoliittinen selonteko on tasapainoinen ja kattava kokonaisuus ja sen avaama keskustelu ihmisoikeuksien edistämisestä on tervetullutta. Tulosten aikaansaaminen edellyttää usein aikaa vievää asennemuutosta ja siksi toimeenpanon tulee olla johdonmukaista ja pitkäjänteistä niin kotimaassa kuin kansainvälisesti.

Kuten selonteossa todetaan kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat erottamaton osa kansainvälistä sääntöperustaista järjestelmää sekä monenkeskistä yhteistyötä ja päätöksentekoa. Kansalaisilla on myös oltava riittävästi tietoa kansainvälisistä ja alueellisista ihmisoikeussopimuksista sekä niiden toiminta- ja valitusmekanismeista.

Tulevina vuosina Suomella on YK:n ihmisoikeusneuvoston jäsenenä mahdollisuus vaikuttaa kokoaan suurempana ihmisoikeuspolitiikkaan maailmanlaajuisesti. Kaikki YK:n turvallisuusneuvoston viisi pysyvää jäsenmaata ovat Yhdysvaltain paluun jälkeen nyt myös YK:n ihmisoikeusneuvoston jäseninä. Tämä heijastuu ihmisoikeusneuvoston työhön kiristyvässä kansainvälisessä toimintaympäristössä. Demokratian tila ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen on heikentynyt, anti-gender -liike kasvanut ja ihmisoikeuspolitiikasta on tullut entistä jakautuneempaa. Kiina ja Venäjä pyrkivät heikentämään kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoittavuutta ja arvottamaan sopimuksia sen mukaan ovatko ne menneet läpi yksimielisesti vai äänestettyinä. Suomen tulee ihmisoikeusneuvoston jäsenyyskaudella tukea sopimusjärjestelmää ja vahvistaa YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston taloudellisia toimintaedellytyksiä ja riippumattomuutta.

Suomen YK-liitto
Finlands FN-förbund
UN Association of Finland

Siltasaarenkatu 4, 7. krs
00530 Helsinki
+358 44 7810 300

ykliitto.fi
globalis.fi
yk.fi

Huomioita selontekoon:

- Agenda 2030 tavoitteiden saavuttaminen on vaikeutunut koronapandemian seurauksena. Eriarvoistuminen, epäluottamus ja suvaitsemattomuus ovat lisääntyneet maailmanlaajuisesti. Kansainvälinen solidaarisuusvaje näkyy erityisesti koronapandemian hoitamisessa: yli 90 prosenttia afrikkalaisista odotti ensimmäistä rokoteannosta, kun valtaenemmistö hyvinvoivasta maailmasta oli jo rokotettu kahdesti. Pandemian aikana kaikkein heikommassa asemassa olevat väestöryhmät ovat kärsineet eniten sekä tiedon-, ennaltaehkäisyn että hoidon puutteesta. Luottamuksen ja yhteistyön edellytysten ylläpitämiseksi on välttämätöntä, että YK:n tavoite 70 % rokotekattavuudesta saavutetaan vuoden 2022 puoliväliin mennessä. Lisäksi Suomen on laadittava uskottava tiekartta 0,7 % bkt -osuuden saavuttamiseksi kehitysyhteistyön kestävän kehityksen tavoitteiden ja ylivaalikautisen selonteon toimeenpanemiseksi.

- Kansainvälinen työjärjestö ennustaa, että maailmanlaajuisesti tehtyjen työtuntien alijäämää vastaa tänä vuonna 52 miljoonaa kokopäiväistä työpaikkaa vuoden 2019 tilanteeseen verrattuna. Vaikutukset heijastuvat eniten naisten ja nuorten työllistymismahdollisuuksiin. Kuluvana vuonna naisten työllisyysasteen odotetaan olevan 43,2 % ja miesten 68,6 %. Neljännes maailman väestöstä on 15–35-vuotiaita ja nuorten työttömyysaste on kaksinkertainen aikuisiin verrattuna. Erityistä huomiota on kiinnitettävä eri vähemmistöryhmien, vammaisten sekä moniperustaisen syrjinnän uhan alla olevien henkilöiden asemaan ja oikeuksiin sekä näiden ryhmien yhdenvertaisuuden varmistamiseen työelämässä.

- Ilmaston ääri-ilmiöiden, köyhyyden ja konfliktien seurauksena muuttoliike ja ihmiskauppa on lisääntynyt. YK:ssa järjestetään toukokuussa turvallista ja sääntöpohjaista siirtolaisuutta koskevan siirtolaisuuskompaktin seurantakokous. Suomen ja Euroopan unionin tulee osallistua aktiivisesti sääntöpohjaista siirtolaisuutta koskeviin neuvotteluihin.

- Etnisten vähemmistöjen syrjintä on edelleen yleistä Suomessa. YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisessa määräaikaistarkastelussa (UPR 2017) Suomi sai useita suosituksia rasismin, syrjinnän ja vihapuheen torjumiseksi. Viime syksynä vahvistettu Yhdenvertainen Suomi toimintaohjelma rasismin torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi sekä hiljattain käynnistetty yhdenvertaisuuslain osittainen uudistaminen puuttuvat osaltaan tilanteeseen.

- Pidämme erinomaisena YK:n lapsen oikeuksien komitean suositusten pohjalta valmistunutta ja Lapsen oikeuksien sopimukseen pohjaavaa kansallista lapsistrategiaa, jolla vahvistetaan lasten osallisuutta, yhdenvertaista kuulluksi tulemista sekä mm. lapsibudjetointia ja lapsivaikutusten arviointia päätöksenteossa ja talousarvioissa. Esitämme myös toiveen lapsisstrategian tavoitteiden toimeenpanon seurannasta kansallisesti, lisäksi toimeenpanon varmistamiseksi tarvitaan ohjeistusta ja koulutusta, päätöksenteon avoimuutta sekä toimien järjestelmällistä seurantaa.

- Ikäihmisten syrjinnästä kannetaan kasvavaa huolta maailmanlaajuisesti. Ikäsyrjintä on usein myös sukupuolittunutta ja koskee työelämässä naisia. Globaalina haasteena on naisistuva köyhyys ja hoivavastuiden kasaantuminen naisille, myös ikääntyville. Yli 60-vuotiaiden määrän odotetaan nousevan 2,1 miljardiin vuoteen 2050 mennessä. YK:n yleiskokous hyväksyi 1991 ikääntyneitä henkilöitä koskevat periaatteet, jotka käsittelevät itsenäistä elämää, osallisuutta, hoivaa, itsensä toteuttamista ja ihmisarvoa. Ikäihmisten oikeuksien vahvistamiseksi kansainvälisesti olisi laadittava erillinen sopimus ikäihmisten ihmisoikeuksista. Uuden vanhusasiavaltuutetun tehtävän perustaminen kuului myös viime vuoden positiivisiin uutisiin. On tärkeä huolehtia siitä, että

vanhusasiavaltuutetulla on myös riittävät resurssit tehtävän hoitamiseen. Vanhusasiavaltuutetulla on merkittävä rooli vanhusten yhdenvertaisen kohtelun ja palveluiden saavutettavuuden valvojana esimerkiksi sote-uudistusta toimeenpantaessa.

- YK:n vammaissopimuksen yhtenä tavoitteena on vammaisten henkilöiden yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollistaminen täysimääräisesti. Osallistumisoikeudet koskevat myös työelämää, jossa vammaisten syrjintä on edelleen yleistä. Vammaisten henkilöiden työllisyyden ja työelämävalmiuksien kasvattaminen edellyttää toimenpiteitä syrjimättömien toimintaympäristöjen luomiseksi, mukautustoimia työntekemisen mahdollistamiseksi, työelämäjoustoja sekä yleistä asenneilmapiirin muutosta työmarkkinoilla.

- Uudistettava translaki on edelleen syrjivä. Translain uudistus koskee vain juridista sukupuolimerkintää (oma ilmoitus), ei hoitoja, joihin transsukupuoliset joutuvat jonottamaan jopa vuosia. Hoitoja myös tarjotaan vain Helsingissä ja Tampereella. On kuitenkin erittäin hyvä, että translain uudistuksessa ehdotetaan, että todistus lisääntymiskyvyttömyydestä poistuu. Transihmisten oikeuksien toteutuminen edellyttää myös asennemuutosta ja ennakkoluennakkoluulot ovat edelleen syvällä ja asenneilmapiirin muutosta tarvitaan.

- Saamelaisten totuus- ja sovintokomission työn käynnistyminen on tärkeä askel oikeaan suuntaan. Kuten selonteossa todetaan, prosessin tärkein tavoite on lisätä *saamelaisten ja valtion välistä vuoropuhelua ja luottamusta. P*rosessin on oltava aidosti osallistava ja kuunteleva. Asianosaisille on turvattava raskaan prosessin vaatima riittävä psykososiaalinen tuki. Osapuolilla on myös oltava valmiutta käsitellä prosessin tuotokset asianmukaisesti ja ajallaan. Saamelaiskäräjälain uudistamista on edistettävä ihmisoikeuskomitean suositusten mukaisesti. Suomen on ratifioitava sekä pohjoismainen saamelaissopimus että Kansainvälisen työjärjestön ILO:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva sopimus (ILO 169). Alkuperäiskansojen osallistumismahdollisuuksia on vahvistettava sekä YK:n yleiskokouksessa että ihmisoikeusneuvostossa. Alkuperäiskansoja edustaville elimille, kuten saamelaiskäräjille, tulisi mahdollistaa kansalaisjärjestöistä erillään oleva osallistumisoikeus YK:n kokouksiin asioissa, jotka koskevat heitä.

- Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytykset ovat heikentyneet merkittävästi ja ihmisoikeuksien puolustajiin kohdistuvat uhkaukset, leimaaminen ja väkivalta ovat lisääntyneet globaalisti. Erityisesti sellaiset toimijat, jotka paljastavat poliittisia ja taloudellisia väärinkäytöksiä sekä esittävät kritiikkiä valtaapitäviä kohtaan ovat vaaravyöhykkeessä. Suomessa tiedonsaannin avoimuutta ja kuulemiskäytäntöjä on kehitetty eri hallinnonaloilla sekä kansallisen demokratiaohjelman avulla. Kansainvälisesti on panostettava enemmän Ihmisoikeuspuolustajien suojelemiseen ja vahvistettava sananvapautta sekä väärinkäytöksistä raportoivien toimijoiden asemaa eri instituutioissa.